

Léonie Maass, *Het Journal Littéraire de la Haye (1713-1723). De uitwendige geschiedenis van een geleerdentijdschrift*. Deventer, 2001. 323 pp. ISBN 90-9014899-x. (Te bestellen bij de auteur: leonie.maass@wxs.nl; ca. € 18).

→ LIA VAN GEMERT

Onder de geleerdentijdschriften van de Verlichting bevindt zich een groep 'Journeaux de Hollande': Franstalige periodieken die tussen 1675 en 1750 in de Republiek verschenen. Een ervan was het *Journal Littéraire de la Haye* (verder: JL). Aan zijn eerste periode van verschijnen (1713-1723) heeft Léonie Maass haar proefschrift gewijd.

Maass' doel is 'de uitwendige geschiedenis' van het JL. Wat zij onder die term verstaat, expliciteert ze niet, maar met de veronderstelling dat het niet zozeer zal gaan om de inhoud van het blad, maar veel-
eer om de intenties van de uitgever, redacteuren en andere medewerkers, om verschijningsfrequentie, oplage, verspreiding, receptie e.d. zit de lezer niet ver mis. Maass behandelt achter-eenvolgens 'De voornaamste actoren' (de uitgever en het redacteurteam, hoofdstuk 1), hun relatie tot verschillende 'vriendenkringen' (hoofdstuk 2), de beginselverklaringen, o.a. omtrent werkwijze en geïntendeerd publiek

(hoofdstuk 3), de praktijk van het blad tussen 1713 en 1723 (hoofdstuk 4) en 'overige actoren' die een bijdrage leverden (hoofdstuk 5). De bijlagen geven een bloemlezing uit de correspondentie rond het JL, een lijst van artikelen die het blad publiceerde, een lijst met boekbesprekingen door de redactie en een met ingezonden bijdragen ('articles'). Gezien de nadruk die dat stuk in deze dissertatie krijgt, was er overigens wat voor te zeggen geweest ook de tekst van de *Préface* bij het tijdschrift als bijlage op te nemen.

Op het eerste gezicht is er alle reden nadruk te leggen op de uitwendige factoren. Niet alleen is er over de inhoud van het JL al een en ander geschreven (zij het verouderd of fragmentarisch), het is ook vooral de redactionele formule die om aandacht vraagt. In 1713 publiceert het – volgens de gewoonte anoniem blijvende – collectief van Albert Henri de Sallengre, Justus van Effen, Henry Alexandre, Willem Jacob 's Gravesande, Prosper de Marchand en Thémiseul de Saint-Hyacinthe immers een ferm *Préface* over zijn plannen. Die komen er vooral op neer dat de redacteuren boekbesprekingen zo objectief mogelijk willen houden door grondig onderling te discussiëren over het te bespreken werk. Zo moet voorkomen worden dat de smaak van een enkele

journalist de toon van een recensie bepaalt. Ook zal waar nodig deskundig advies over de stof gevraagd worden, want boekbespreken is tenslotte iets anders dan het doorbladeren van de inhoud en overnemen van het voorwoord. Verder wil men schrijven voor een breed publiek, dat wil zeggen ook voor die lezers die graag over nieuwe ontwikkelingen meepraten zonder alle details te kennen. Het is een interessante uitdaging, maar of de formule 'uitstekend' genoemd kan worden zoals Maass doet (p. 38), valt te betwijfelen. Binnen enkele jaren verdelen conflicten het heterogene redacteursgezelschap, dat in leeftijd, ervaring en sociale achtergrond nogal verschillend was. Justus van Effen is dan een van de weinigen, mogelijk zelfs op zekere momenten de enige, die uitgever Thomas Johnson nog kopij aanlevert.

De voornemens van de redactie en het mislukken van hun plannen maken nieuwsgierig naar het verloop van de discussies en de aard van de publicaties. Nu is het vervelende dat over het eerste punt nauwelijks materiaal bewaard is, mede omdat de redacteurs hun anonimiteit over het algemeen consciëntieus handhaafden. Behalve wat aanwijzingen uit boze brieven en dergelijke moet de onderzoeker het vooral met de inhoud

van JL zelf doen om de uitwerking van het redactionele model te testen. Hier doet zich echter het probleem voor dat die test onvermijdelijk de inhoud van het blad betreft en dus een verzoening met het uitgangspunt van de uitwendige geschiedschrijving noodzakelijk maakt. Maass heeft dit probleem kennelijk wel gezien, maar het niet beschreven of opgelost. In hoofdstuk 4 ('De praktijk') wordt een tiental besprekingen vergeleken met de werken die eraan ten grondslag lagen. Deze 'min of meer aselechte steekproef' (p. 83) bevat naast enkele theologische en geschiedkundige werken vooral letterkundig materiaal (bijvoorbeeld een boek over lyrische genres van M. le Brun en de vertaling van Homerus' Ilias door Alexander Pope). De vergelijkingen krijgen nauwelijks reliëf omdat Maass enerzijds geen vaste variabelen voor de redactionele modus hanteert en ook het probleem van de wisselende redactiesamenstelling onder het tapijt veegt, en anderzijds aarzelt om op de werkelijke inhoud van de boeken in te gaan. Hierdoor komen bijvoorbeeld de mogelijke relaties tussen de bespreking en de aard van de stof te weinig aan de orde. De conclusie dat er geen vast redactiefORMAT was (p. 107) is methodologisch gezien dan ook niet zoveel waard.

De kennelijke beslissing om allerlei inhoudelijke kwesties terzijde te laten, speelt het boek helaas vaker parten. Maass bekijkt bijvoorbeeld niet of en hoe het voornemen om minder geleerde lezers op maat te bedienen uitgevoerd werd. Bovendien blijven tal van punten uit de contemporaine discussies in het vage. Zo'n omissie is de rol die het JL speelde in de *Querelle des Anciens et Modernes*, hier te lande uitgevochten als de 'Poëtenstrijd'. Het eerste nummer van JL uitte stevige kritiek op een dichtbundel van Reyer Anslo, wat in allerlei pamfletten en tijdschriften een hele polemiek over de waarde van de Nederlandse poëzie tot gevolg had. Namens het JL droeg Justus van Effen vervolgens een beschouwing bij waarin de Nederlandse dichters – Vondel voorop – er niet best vanaf kwamen. Maass vermeldt de kwestie wel, maar gebruikt de verschillende stukken uit JL verder niet voor haar probleemstelling omtrent de werkwijze van de redacteurs. Ook

bij andere discussiepunten, zoals de debatten rond Newton en Leibniz en het al dan niet maçonnieke karakter van de kringen waaruit de groep JL-redacteurs voortkwam, blijft de beschrijving van de materie aan de buitenkant.

De manier waarop Maass haar object benadert levert interessante aanknopingspunten op, die echter uitlopen op een vervlakt betoog dat de aanvankelijke diversiteit van de invalshoeken (de wereld rondom productie, verspreiding en receptie van het JL) niet helemaal recht doet en ook de gevarieerde inhoud van het blad te weinig uit de verf laat komen. Voor een antwoord op de vraag wat JL bijdroeg aan de hervorming van de geleerdenpers moet dus nog gewacht worden op een volgende studie.

→ LIA VAN GEMERT is hoogleraar Vroegmoderne Nederlandse Letterkunde aan de Universiteit Utrecht.